

Politické strany

**PŘEDNÁŠKA
TEORETICKÁ VÝCHODISKA (DEFINICE,
TYPOLOGIE A FUNKCE POLITICKÝCH STRAN)**

LUKÁŠ VOMLELA

Teoretická východiska

- Edmund Burke (1770): *„strana je seskupení lidí, kteří se spojují, aby společnými silami prosazovali národní zájem a to na základě nějakého konkrétního principu, na němž se všichni shodují.“*
- Schumpeter skupina, *„v níž se její členové sjednocují, aby získali politickou moc.“*
- prvek převažuje, zda-li snaha získat politickou moc, nebo snaha sjednotit se na základě určité ideologické blízkosti.
- **Giovanni Sartori – tzv. minimální definice**

- Giovanni Sartori – tzv. minimální definice
- „politická skupina, jež se účastní voleb, jež je schopna jejich prostřednictvím prosadit své kandidáty do veřejných úřadů.“

Další vymezení

- M. Strmiska: „Oblíbenost Sartoriho definice plyne z její oblíbenosti a minima charakterizujících znaků. Vymezení politické strany ovšem často bývá koncipováno širěji a různými autory jsou zmiňovány další znaky..... Na prvním místě bývá zmiňována **trvalost organizační struktury a existence místních územních struktur a centrálního vedení**, dále **ideologická orientace** a/nebo **prezentování určitého programu**, případně alespoň **základního politického cíle**, a někdy také snaha **získávat společenskou podporu nejenom prostřednictvím voleb.**“

Politické strany

- **Maurice Duverger – rozdíl, - politické strany se snaží moc získat a vykonávat, zájmové skupiny – pouze působit na moc a uplatňovat svůj vliv.**
- monotematické strany
- **Strana x Hnutí**
- Hnutí velice často širší fenomén, ale oproti straně – menší míra organizovanosti

Vývoj politických stran

- **Duverger:**
- interně vzniklé x externě vzniklé
- kádrové strany a strany masové
- **Otto Kirschheimer – catch-all party, znaky:**
 - drastické omezení ideologické zátěže
 - zvýšení úlohy stranického vedení
 - snížení významu individuálního členství ve straně
 - méně důrazu na úzké dílčí zájmy
 - zajištění přístupu k různorodým skupinovým zájmům.

- ***Richard Katz, Peter Mair – kartelová strana***
- **Herbert Kitschelt**
- se zabývá politickými stranami ve střední a východní Evropě.
- **Charizmatické, klientelistické, programové.**

H. Kitschelt

- **Tři typy nových politických stran v SVE po roce 1989:**
- **charizmatické, klientelistické a programové**
- **Programové favorizují úspěšný přechod k demokracii**
- Stranické systémy klientelistických a charizmatických stran se podle Kitschelta mohou udržet za dvou podmínek a to „pokud 1) oslovují prosté a nevzdělané voliče, pro které rozpor mezi demokratickými normami a chováním strany není nápadný nebo problematický a 2) neoperují v prostředí ekonomického růstu a sektorálních změn, které ruší rovnováhu politických koalic dotvořené těmito stranickými systémy.“ KITSCHELT: *Formation of Party Cleavages...* c. d., s. 450.
- **Více viz další snímky**

Konfliktní linie - cleavages

- **Stein Rokkan, S. M. Lipset:**
- **Národní a průmyslová revoluce měly za následek změnu společnosti. V důsledku těchto změn došlo k utváření konfliktních linií**
 - Centrum x Periferie
 - Církev x Stát
 - Město x Venkov
 - Zaměstnavatelé x zaměstnanci – nebo – vlastníci x pracující
- **R. Inglehart**
 - Možná budoucí konfliktní linie materiální x postmateriální hodnoty

Arend Lijphart 1990

- – ideologické dimenze. Definuje celkem sedm dimenzí, kde se odehrává hlavní stranická soutěž :
- 1) socioekonomická,
- 2) náboženská,
- 3) kulturně-etnická,
- 4) urbánně-rurální,
- 5) postmateriální hodnoty
- 6) podpora režimu – (systémové a antisystémové strany)
- 7) dimenze zahraniční politiky. (otázky Evropské integrace).

Klaus von Beyme

- schéma, na jejichž základě vznikaly, nebo se diferencovaly jednotlivé politické strany a to:
- **Liberalismus proti starému režimu**
- **Konzervativci**
- **Dělnické strany proti občanskému systému**
- **Agrární strany proti průmyslovému systému**
- **Regionální strany proti centralistickému systému**
- **Křesťanské strany proti laickému systému**
- **Komunistické strany proti sociálně demokratickému proudu**
- **Fašistické strany proti demokratickému systému**
- **Protestní občanské strany proti silnému byrokratickému systému sociálního welfare state.**
- **Ekologická hnutí proti společnosti růstu a spotřeby.**

Klaus von Beyme

- 1) liberální a radikální strany,
- 2) konzervativní strany
- 3) socialistické a sociálně demokratické strany
- 4) křesťansko – demokratické strany
- 5) komunistické strany
- 6) rolnické strany
- 7) regionální a etnické strany
- 8) krajně (extrémně) pravicové strany a
- 9) ekologické strany.

Michael Gallagher a kol.: kritéria pro zařazení stran:

- **Genetický původ** – jednotlivé druhy politických stran vznikly a etablovaly se v různých částech západní Evropy v podobných historických podmínkách a na základě reprezentace analogických zájmů
- **Transnacionální vazby** – vytváření nadnárodních stranických federací nebo multinárodních stranických skupin (typicky na půdě Evropského parlamentu), které sdružují strany s podobnou orientací
- **Programové politiky**, tj. jednotlivé politiky stran (sociální, hospodářská, zahraniční, vzdělávací)...

Dvě úzké (obecné) charakteristiky

- **A) původ stran** – vliv analogických historicko-společenských okolností, jež měly za následek vznik daných politických stran, na **základě konfliktních linií**.
- **B) ideově programový profil.**
- V průběhu posledních desetiletí jsme mohli pozorovat zásadní změny západoevropských společností. Tyto změny se promítly do oslabení ideologických rozdílů mezi jednotlivými stranickými rodinami.
- Některé strany ztratily část svých tradičních prvků.
- Zároveň došlo k přiblížení se některých stranických rodin navzájem.
- Stále je možné určit příslušnost politické strany k příslušné stranické rodině na základě programu.

Postkomunistická část Evropy

- Ideově-programové přiblížení západoevropskému „standardu“
- Postkomunistická specifika vyplývající z tranzitivního období
- Diskontinuita stranického systému
- Nutnost upřednostnit ideově-programovou orientaci před „genetickým“ původem strany pro zařazení do stranické rodiny.
- Balkán a postsovětský prostor – složitější situace
 - Opoždění ideově-politické profilace
 - Složitější využití konceptu stranických rodin
 - V tomto prostoru se mohou mnohé strany zařadit ke konkrétní rodině (platí zejména o etnických a regionálních, krajní levici. V menší míře – sociálnědemokratické a socialistické levici, konzervativní a liberální strany)

Členství v nadnárodních stranických strukturách

- Sporné kritérium
- Nadnárodní spolupráce mezi některými podobně orientovanými politickými stranami nemusí existovat.
 - Stranická rodina je v některých případech velmi slabá a není schopna vytvořit samostatnou nadnárodní spolupráci
 - Více rodin se může spojit v jediné struktury (např. EPP)
 - Některé strany chtějí pouze demonstrovat určitou sounáležitost s některou z nadnárodních struktur, ale jejich programová orientace je jiná (krajně pravicové strany)

Peter Mair, Cas Mudde

- **preferují ideologii před krátkodobými profily stra**
- *Různá zakotvenost stranických expertů v oblasti policy*
- *Výsledkem tak spíše než **klasifikace stran může být klasifikace zemí** v oblasti policy*
- **Klíčové – pro určení základů ideologického základu** - nejenom existující literatura k jednotlivým stranám, ale i selektivní analýza stranickým materiálů včetně programů a prohlášení. (ideologicko-programové kritérium)

George Brunner, funkce politických stran

- Integrační funkce – ta představuje nejrozmanitější formy zprostředkování mezi lidem a nositeli státní moci
- Funkce výběru vedení – strany vybírají a snaží se prosadit kandidáty do nejrůznějších funkcí. (tyto dvě funkce se doplňují)
- Funkce výkonu panství (státní moci) – tu naplňuje ve volbách vítězná strana
- Funkce kontroly panství – ta je realizována opozičními politickými stranami

Gabriel Almond, Bingham Powell

- **SYSTÉMOVÉ ÚKONY**
- Formulace požadavků
- Požadavky jsou kombinovány ve formě alternativních návrhů jednání
- Jsou formulována autoritativní pravidla, která jsou
- Zavedena a prosazena, tato aplikace je
- Přizpůsobena individuálním případům, přičemž
- Tyto rozličné aktivity jsou vyměňovány uvnitř politického systému a předávány jeho okolí
- Tyto základní funkce autoři ještě rozšiřují – **a doplňují je o:**
- 7. udržování a přizpůsobování systému
- 8. rekrutaci politického personálu.

Elmar Wiesendhal – FUNKČNÍ KATALOG

- ***„1. Výběr a rekrutování elity, 2., vytváření vůle, programu a formulování cílů, 3. Vytváření mínění, informace a komunikace, 4. Vytváření vlády, řízení a koordinace, 5. Soutěž o hlasy, účast ve volbách a volební boj 6. Artikulace a reprezentace zájmů, 7. Integrace skupin, 8. Artikulace zájmů, 9. Nominování kandidátů a jejich prezentace, 10. Vzdělávání a politická socializace, 11. Mobilizování mas, vzdělávání mas, participace, 12. Propaganda, mobilizace a podpora, 13. Legitimizační funkce, vytváření konsenzu, 14. Funkce spojování, 15. Zprostředkování a transformace zájmů, 16. Kontrola vlády, 17. Udržování systému, 18. Reforma systému a jeho inovace“***

Funkce politických stran (von Beyme)

- identifikují politické cíle, což se vztahuje k jejich ideologickému vymezení a programatice
- Podílejí se na artikulaci a agregaci společenských zájmů
- Mobilizují veřejnost zejména formou účasti na volbách a podílejí se také na procesu politické socializace a
- Hrají nezastupitelnou roli v procesu rekrutování politické elity a formování vlády.

Vývoj politických stran v zemích střední a východní Evropy po roce 1989

Transformace komunistických stran

- **Ishiyama a Bozóki – vývoj nástupnických komunistických stran zásadním způsobem ovlivnil přechod postkomunistické země k demokracii**
- **Taraz Kuzio – nedošlo k uniformní transformaci těchto stran**
- **Valerie Bunce upozorňuje na obtížnou předvídatelnost politického vývoje většiny postkomunistických zemí.**

Kitschelt

- Herbert Kitschelt – hledá spojitost mezi úspěchem postkomunistických stran a nově se formujícími štěpícími liniemi (konfliktními liniemi)
- osa, kde protržní/libertariální orientace leží na jedné straně a protitržní/autoritářská orientace na straně druhé.
- Podpora – závisí na tom, zda jednotlivci od případných změn očekávají, že v novém prostředí uspějí, či nikoliv. (winners x losers).

Kitschelt

- Herbert Kitschelt – hledá spojitost mezi úspěchem postkomunistických stran a nově se formujícími štěpícími liniemi (konfliktními liniemi)
- osa, kde protržní/libertariální orientace leží na jedné straně a protitržní/autoritářská orientace na straně druhé.
- Podpora – závisí na tom, zda jednotlivci od případných změn očekávají, že v novém prostředí uspějí, či nikoliv. (winners x losers).

Kitschelt

- **Mezi ty, kteří ztratí na transformaci řadí:**
 - nekvalifikované zaměstnance ve všech ekonomických sektorech,
 - kvalifikované dělníky pracující v těžkém průmyslu,
 - starý personál bezpečnostních služeb komunistického režimu, jako policie, komunistické polovojenské ochranné síly a v menší míře profesionální armádní stav.
 - Nejvíce zranitelnou skupinou jsou lidé mimo pracovní trh, závislí na fixních příjmech (zejména důchodci)

Strategie nástupnických post/komunistických stran

- **Grzymała-Busse**
- Organizační strategie komunistických stran málo zmapovaná (2001)
- Organizační strategie má vliv na úspěch komunistické strany
- Interakce strany s voliči
- Mnohé z nich – příliš soustředěny na vlastní ideologii. Podle ní, se strana, aby uspěla musí zaměřit na voliče
- **Valerie Bunce**
- Protesty – proti státu (nefavorizuje úspěšnou demokratizaci) x proti režimu (favorizuje úspěšnou demokratizaci)

Kitschelt

- **Tři typy nových politických stran v SVE:**
- **charismatické, klientelistické a programové**
- **Programové favorizují úspěšný přechod k demokracii**
- Stranické systémy klientelistických a charismatických stran se podle Kitschelta mohou udržet za dvou podmínek a to „pokud 1) oslovují prosté a nevzdělané voliče, pro které rozpor mezi demokratickými normami a chováním strany není nápadný nebo problematický a 2) neoperují v prostředí ekonomického růstu a sektorálních změn, které ruší rovnováhu politických koalic dotvořené těmito stranickými systémy.“ KITSCHELT: *Formation of Party Cleavages...* c. d., s. 450.

Postkomunistické formace

- Paul Lewis 2001 - postkomunistická stranická rodina
- ve středovýchodoevropském a pobaltském rámci (KSČM, MSZP, SLD, SDL, ZLSD, LDDP)
- Ve východní Evropě a na Balkáně (BSP, SDSM, DPS; SNP; SDP; PDSR; SPS; PSS, ŠPU, bosenská koalice Sloga), běloruští, moldavští a ukrajínští „komunisté“ (Lewisem blíže nespecifikovaní)
- KRITIKA:
 - Nelze hovořit o homogenní stranické rodině
 - Tyto strany mají rozdílnou identitu
 - Je třeba rozlišovat – postkomunistické x tradiční komunistické strany
- Lewis zdůrazňuje „společné dědictví“ jako klíčový prvek pro zařazení jednotlivých stran k této rodině.
- Problém rozdílných identit a pokračující sociáldemokratizace mezi většinou z nich. – tento proces byl ovlivněn řadou faktorů.

Transformační potenciál postkomunistických stran

- **Vít Hloušek:**
- Připravenost stranické elity k proměně strany
- Akceptace transformace strany členskou základnou
- Historická relevance levice
- Udržení majetkového a finančního základu nezbytného pro etablování nové strany
- Dopad konfliktu centrum-periferie

Postkomunistické strany

- **Sociáldemokratizující se skupina stran:**
 - Svaz demokratické levice (SDL, Polsko)
 - Maďarská socialistická strana, (MSZP)
 - Litevská demokratická strana práce
 - Strana demokratické levice SDL(Slovensko)
- **Strany, které zůstaly věrné své ideologii:**
 - KSČM, Komunistická strana Ruské federace, Maďarská strana práce
- **Strany, které se udržely u moci i po změnách:**
 - Albánská socialistická strana
 - Socialistická strana Srbska (SPS)
 - Demokratická strana socialistů (DPS)

Satelitní strany komunistických stran

- **Příklady stran:**
 - PSL – Polskie stronnictwo ludowe (Polská lidová strana) (Polsko)
 - Lidový rolnický svaz (Bulharsko)
 - Československá strana lidová (Československo)
- Oproti ostatním politickým stranám – měly materiální a organizační strukturu a navíc se dokázaly úspěšně adaptovat na nová pravidla „hry“.
- Během počátečních období – byly většinou v izolaci

Obecné trendy vzniku pol. stran po pádu komunizmu

- Atmosféra antistranictví
- Psychická bariéra
- Rezervované postoje k politickým konfliktům
- Nové politické strany obtížně hledají ukotvení
- Chybí širší povědomí o ideovém zakotvení jednotlivých stran mezi voliči
- Deformované vidění některých stranických rodin
- Atilla Ágh: strana „vznášející se nad společností“
- Důležitý rys – nacionalismus
- „nízké fungování demokratických institucí, špatné fungování politických stran“

Strany typu fóra

- Polsko – ???
- Československo - ???, VPN
- Bulharsko – Svaz demokratických sil
- NDR – Nové Fórum
- Litva – Sajúdis
- Rumunsko – Fronta národního osvobození –
 - (ale mezi proudy byli jak antikomunisté, tak i reformní křídlo komunistické strany)

Strany typu fóra

- Polsko – Solidarność
- Československo OF, VPN
- Bulharsko – Svaz demokratických sil
- NDR – Nové Fórum
- Litva – Sajúdis
- Rumunsko – Fronta národního osvobození –
 - (ale mezi proudy byli jak antikomunisté, tak i reformní křídlo komunistické strany)

Strany typu fóra

- Estonsko – Lidová fronta
- Lotyšsko – Lidová fronta
- Slovinsko – Demokratická opozice Slovinska (DEMOS)
- Maďarské demokratické Fórum (konzervativní, liberální a nacionalistický proud)
- Nové Fórum – NDR
- Svaz demokratických sil – Bulharsko

Stranické systémy středovýchodní Evropy

- Vícestranický formát – převažuje
- Polarizace – velmi polarizované stranické systémy PL, HU – méně ČR
- Volatilita
- Narušeny tradiční konfliktní linie ve společnosti
- Konfliktní linie – rozlišení mezi politickými a transformačními
- Odlišné chápání levice a pravice

Konfliktní linie

- Komunistický režim a antikomunistická protirežimní opozice
- Socioekonomická konfliktní linie transformace
- Konfliktní linie – nacionalismus x regionalismus

Konfliktní linie transformace	Klíčové sporné otázky	Strany profilující se na této konfliktní linii
Spor o podobu režimu	Povaha (charakter) režimu, rychlost, intenzita směřování společenské a politické transformace	1) Transformující se komunistická strana 2) Hnutí typu fóra 3) Antikomunistické formace disidentské provenience
Socioekonomická konfliktní linie	Otázka zisků či ztrát v ekonomické transformaci, Spor o podobu a rychlost ekonomické transformace, zárodek cleavage vlastníci-pracující	1) Liberálně-konzervativní formace 2) Sociálnědemokratizované exkomunistické strany 3) Obnovené socialistické či sociálnědemokratické formace

Nacionalistická konfliktní linie	Existence menšinového etnika či specifického regionu Existence jiného národa vnímaného jako tradiční nepřítel Spor o podobu režimu (inkluzivní občanská společnost x etnokracie)	1) strany/hnutí národnostních menšin 2) regionální formace 3) nacionalistické formace s „celonárodním posláním“
Konfliktní linie z předkomunistické éry	Církev – stát Město - venkov	1) Křesťanskodemokratické a křesťansko-národní strany 2) Agrární formace
Konfliktní linie komunismus-antikomunismus	Proces dekomunizace, vztah ke komunistické minulosti	1) Exkomunistické strany 2) Neokomunistické strany 3) Strany vzniklé z hnutí typu fóra
Zárodečná postmaterialistická konfliktní linie	Materiální – postmateriální hodnoty	1) Strany zelených, 2) hnutí typu fóra – (částečně), 3) sociálně-liberální formace

Stranické systémy zemí SE

- **Shody:**

- Parlamentně-demokratický režim (určitá výjimka Polsko do r. 1997)
- Poměrné volební systémy (výjimka Maďarsko)

- **Rozdíly:**

- Podoba stranických systémů
- Stupeň konsolidace (v minulosti určité problémy PL, SVK)
- Úspěšnější –HU, SI

Stranické rodiny

HLAVNÍ STRANICKÉ RODINY A JEJICH
GENEZE

Socialisté

- Nejdůležitější stranická rodina na levici
- Původ v širokém socialistickém hnutí z 19. století, jež je spojeno s průmyslovou revolucí a s narůstajícím počtem dělníků.
- Postaven na **marxismu a k třídnímu boji**
- Přelom 19. a počátek 20. století – **určitá revize díla Karla Marxe** (Eduard Bernstein, Karl Kautsky, Viktor Adler a další),
- Důraz na *evoluční reformy stávajícího uspořádání, jež povede ke zlepšování postavení dělnictva*
- *Antisystémové vnímání sociální demokracie tím začalo postupně mizet*

Sociální demokraté a socialisté

- Sociální demokraté **se stali více pragmatickými politickými stranami.**
 - Německá sociální demokracie – **Godesberský program** (1959 – rezignace na Marxismus – svoboda, spravedlnost a solidarita).
- Po 2. světové válce – dominující představa – **welfare state** – s rozsáhlým veřejným sektorem a zmenšujícími sociálními rozdíly ve společnosti.
- **Preference smíšené ekonomiky a keynesiánskou ekonomickou strategií,** která byla založená na **rozsáhlých vládních výdajích, za účelem zajištění plné zaměstnanosti.**
- **Důraz na solidaritu, sociální spravedlnost, ochranu sociálně slabších, ochranu nejrozličnějších menšin a žen, snahu redukovat sociální rozdíly ve společnosti prostřednictvím progresivního zdanění a státní redistribuce.**
- **Tendence zajistit – cenovou stabilitu, ekonomický růst, vysoké mzdy, odstranění nezaměstnanosti.**
- **Strana evropských socialistů – (PES) na úrovni frakce EU**

Krajní levice

- Vznik většiny komunistických stran spojený s **Říjnovou revolucí v Rusku. Formace v téměř celé Evropě.**
- Většinou se zformovaly odtržením radikálně levicových křídel Sociálních demokracií. (někdy výjimky – Recko, Francie – částečně Norsko).
- *„Úspěch komunistů v některých zemích vysvětluje komparativní analýza **Stefana Bartoliniho**, která poukazuje na tři provázané socio-ekonomické faktory. 1. opožděnou industrializaci produkující 2. nehomogenní dělnickou třídu a 3. vysokou třídní polarizaci na venkově. Poslední faktor ukazuje na **zajímavý fakt**, že si komunisté byli schopni vytvořit základnu nejenom **mezi částí dělnictva, ale i v prostředí sociálně „znejistěných“ zemědělských skupin**, jako byl **rukávní proletariát ohrožený technologickým rozvojem**. Důležité pro vzestup komunistů ovšem nebylo pouze toto socioekonomické podhoubí, ale i organizační křehkost **předválečného a meziválečného socializmu. Komunisté se dokázali prosadit především tam, kde existovala slabá vazba voličů na socialistické/sociálně demokratické strany, odbory neměly větší význam ani vztah k těmto stranám, a dále se neprosadila větší socio-organizační integrace jednotlivých sociálních skupin do pevnějších sloupů, či táborů.** V meziválečném období – komunisté úspěšní **v zemědělských společnostech, Marxův předpoklad, že revoluce, založena na třídním boji v rozvinutých kapitalistických společnostech se nepotvrdila.***
- Komunistické strany v řadě **zemích vnímány jako antisystémové**. Zejména po **roce 1947 – Marshallův plán**. Snaha odsunout komunistické strany v západní Evropě do pozadí.

Komunisté

- Vznik většiny komunistických stran spojený s **Říjnovou revolucí v Rusku. Formace v téměř celé Evropě.**
- Většinou se zformovaly odtržením radikálně levicových křídel Sociálních demokracií. (někdy výjimky – Řecko, Francie – částečně Norsko).
- Stefan Bartolini – vysvětlení úspěchu komunistů:
 - *tři provázané socio-ekonomické faktory – které zapříčinily úspěchy komunistické strany*
 - Jejich úspěch byl ovlivněn: „1. opožděnou industrializaci produkující 2. nehomogenní dělnickou třídu a 3. vysokou třídní polarizaci na venkově.“
 - *Komunisté vytvářeli základnu nejenom **mezi částí dělnictva, ale i v prostředí sociálně „znejistěných“ zemědělských skupin, jako byl rurální proletariát ohrožený technologickým rozvojem.***
- V meziválečné Evropě byli komunisté úspěšnější v zemědělských společnostech.
- V západní Evropě byly komunistické strany považovány za antisystémové. Po roce 1947 (Marshallův plán). Byly odsunuty spíše na okraj.

Komunisté

- **Komunistické strany se od sebe postupně odlišovaly.**
 - Odlišný vývoj SSSR a jeho satelitů,
 - Jugoslávie – SKS – od roku 1952 – inspirace zejména Marxem v dřívějším období a snaha o decentralizovaný stát s prvkem samosprávného socialismu.
 - Čína, Albánie.
 - Ve většině západoevropských zemích byly komunistické strany spíše na okraji.
- **Komunisté odmítali reformistický odklon od Marxe – a ideje o třídních bojích.**
- **Demokratický centralismus** – ústřední princip, na němž byly komunistické strany založeny. (organizační princip, znamenající **pevnou disciplínu uvnitř strany a podřízení nižších stranických orgánů vyšším. Diskuze** v rámci strany byla **omezena na marxismus-leninismus.**)
- Strany, které vstoupily do **Kominterny, byly rovněž velmi závislé na rozhodnutích z Moskvy.** Vybočení vedlo k vyloučení a ostrakizaci.
- **Ve 20. letech – bolševizace komunistických stran – ve 20. letech – vnitřní čistky ve straně.** V průběhu 2. světové války byla Kominternu zrušena.
- 1947 založení Informbyra.
- 1933 – taktika „Lidových front“
- 1956 – zlom kultu osobnosti
- 70. leta – západoevropští komunisté – Eurokomunismus (Snaha vymezit se proti SSSR).

Odlišení krajní levice od umírněné

- **L. March a C. Mudde – krajní levice:**
- *„Odmítá základní struktury současného kapitalizmu, jeho hodnoty a praxi*
- *Pokračuje v obhajobě alternativních ekonomických a mocenských struktur zahrnujících masivní redistribuci zdrojů od existujících politických elit a*
- *Je internacionalistická, a to jak ve sféře nadnárodních vazeb a solidarity, tak v náhledu, že národní a regionální socio-politická témata mají své strukturální příčiny v „imperializmu“, či „globalizaci“.*
- *... větší konzistentnost antikapitalistické, než antidemokratické orientace krajní levice.“*

Skupiny krajně levicových stran

- **radikálně levicové postmoderní formace** (environmentální, pacifistické, feministické aj. prvky programu, někdy neomarxistická orientace)
- **tradicionalistické komunistické strany** (přetrvává silná vazba k ideologii)
- **reformně komunistické formace** (prošly změnami, ale obtížně zařaditelné)
- **sociálně populistické** (slabší napojení na ideologii)

Zelení

- Nejmladší stranická rodina.
- Vznik v 70. letech
- Většinou se jedná o menší politické strany
- Herbert Kitschelt
- *Zelení byli úspěšní tam, kde hnutí, z něhož vznikli, bylo: 1. Silně mobilizované a kde souběžně 2. Nepůsobila žádná strana, která by už představovala jejich tematickou konkurenci, a kde existovala 3. Historie levostředových vlád a korporativistické zprostředkování zájmů. (převzato – Hloušek, Kopeček 2010: 84)*

Agrární strany

- **Dříve velmi významná stranická rodina** – založena na štěpící linii – město x venkov.
- Rokkan – **čtyři podmínky pro prosazení agrárních stran:**
- *„1. Relativně malý význam městských a průmyslových center v době rozšiřování volebního práva, 2. Značný počet samostatně hospodařících středních rolníků, 3). Silné kulturní bariéry mezi městem a venkovem 4). Malý vliv katolicizmu.“*
- Agrární strany – rozvoj na přelomu 19. a 20. století. Pojetí se lišilo v různých částech Evropy. Hodnoty – vztah k půdě. Vztah k lokalitě. Agrární komunita – přirozená báze na ochranu proti změnám. Důraz na nezávislost zemědělců, ochrana vlastnictví půdy.
- V západní Evropě – vznik na základě liberálních a konzervativních formací.

Liberalové

- **Liberalismus – spojen s Johnem Lockem, Adamem Smithem** (svoboda, individualismus, odmítání příliš silnému státu, přirozená rovnost jedinců, v ekonomické oblasti – volná soutěž, laissez-faire – ekonomická doktrína)
- **Voliči – měšťané proti konzervativcům.**
- V 19. století konzervativci a liberálové – značně heterogenní uskupení.
- V 19. století – konflikt mezi liberály a radikály
 - liberálové obhajují konstitucionalismus a parlamentarismus, volný trh,
 - radikálové požadují – přímou moc lidu, vládu shromáždění, imperativní mandát, často antikatolicismus (FR, Itálie)
- Ve 20. století po světových válkách a po hospodářské krizi – **opouštění představy laissez-faire – a příklon k sociálnímu liberalizmu** (akceptace sociálního státu, částečný příklon ke státním zásahům do ekonomiky)
- V současnosti – **neoliberalismus**: Snaha omezit roli státu, omezení státních intervencí do ekonomiky, orientace na volný trh, postmateriální hodnoty – práva a svobody.
- Dvě skupiny stran:
 - Primárně zaměřené na ekonomická témata (pravicově orientované strany, prosazují minimální roli státu a volný trh)
 - Sociálně-liberální strany (společenská svoboda a rovnost, boj proti diskriminaci menšin, menšinová práva. Tržní orientace, avšak připouštějí určitou roli státu a intervence do ekonomiky).

Křesťanští demokraté

- Historický vývoj – kořeny – **jsou spojeny především s katolicizmem.**
- Rokkan – Lipset – společně poukazovali na jistý **nadnárodní charakter katolické církve.** Výrazným apelem se stal sekularizmus. **Katolický tábor se profiloval nadtřídně. Rerum Novarum Lev XIII, 1891.** Konfliktní linie – církev stát.
- **Členy především mladí, níže postavení kněží a klerikové.**
- V průběhu 20. století odtržení od struktur Římskokatolické církve. V 60. letech 20. století úspěšné v transformaci v *Catch-all party*.

Konzervativci

- **V západní Evropě mají konzervativci své zastoupení,**
- Ale v zemích, kde je silný křesťansko-demokratický proud – jsou konzervativci slabší.
- **Edmund Burke**
- Ideovým východiskem se stal odpor proti revoluci, osvícenství. Ústřední roli zaujímá důraz na tradice, společenský řád a zvyky a instituce.
- Svoboda jednotlivce musí být spojena s vědomím odpovědnosti a ochotu přijímat závazky a povinnosti. Platí to ve vztahu k majetku, který je nedotknutelný a je základem lidské nezávislosti a bezpečí. Skepse k víře v pokrok a radikálním, či revolučním hnutím.
- V 80. letech 20. století příklon k ekonomickému neoliberalizmu. (Margaret Thatcher/ová)
- **Obecně – tam kde se objevila malá konfliktní linie – církev – stát – jsou konzervativci silnější – Malta, Island, Irsko a Británie**
- **Tato rodina má velmi blízko ke křesťanskodemokratickému táboru**

Krajní pravice

- Piero Ignazzi:
- 1. Musí se pohybovat na pravém okraji, přičemž žádná strana nesmí být napravo od nich 2. Napojení na fašistickou mytologii a principy – 3. Hodnoty, témata a politiky zavrhuující demokracii. (pro identifikaci stačí prvek 1 a 3).
- Cas Mudde - minimalistický koncept – čtyři prvky – nacionalismus, xenofobie, volání po právu a pořádku a programu, či představě šovinistického sociálního zabezpečení. (sociální politika – fungovat musí pro naše lidi).

Etnické a regionální strany

- Centrum x Periferie
- von Beyme: etnické strany, které mají ve svém regionu hegemonní pozici – vykazují inklinaci k pravostředové konzervativní orientaci a fungují jako „svébytné catch-all strany“.
- V industriálních a urbanizovaných regionech – převažuje – levicová orientace

Teorie stranických systémů

M. DUVERGER
J. BLONDEL
G. SARTORI

Stranické systémy - přístupy

- **Institucionalisté** – Klaus von Beyme, Maurice Duverger – preference výzkumu vazeb mezi politickým a stranickým systémem
- **Sociologizující autoři** – Stein Rokkan, Gabriel Almond – klíčová determinanta – vazba stranického systému na společnost a její struktury.
- **Zastánci důrazu na stranickou soutěž** – Giovanni Sartori, Anthony Downs – preference v rámci teorií racionální volby studium interakcí a strategii jednotlivých politických stran.

Duvergerovy zákony

- Systém proporčního zastoupení podporuje systém více (než dvou) stran, které jsou rigidní, nezávislé a stabilní
- Dvoukolový většinový systém podporuje systém více než dvou, závislých, pružných a relativně stabilních stran
- Jednokolový většinový systém vede k bipartizmu a alternaci vlády mezi oběma nezávislými stranami.

Revize Duvergerových zákonů

- **Duvergerův zákon** – Jednokolový většinový systém podporuje systém dvou stran
- **Duvergerova hypotéza** – Dvoukolový systém a systém poměrného zastoupení podporují multipartizmus.
- Všechny volební systémy mají **mechanické** (vztahuje se k přepočtu hlasů na mandáty) a **psychologické** (vztahuje se na voliče) **účinky**.

Stranické systémy (M. Duverger)

- **Systemy s jednou stranou** (typické pro nedemokratické země)
- **Systemy se dvěma stranami** (bipartijní) – soutěží dvě politické strany
- **Systemy multipartijní** – více než dvě strany

Stranické systémy J. Blondel

- 1) bipartizmus,
- 2) systém dvou a půl strany,
- 3) multipartizmus s dominující stranou
a
- 4) multipartizmus bez dominující
strany.

Sartori: předpoklady

- Dva účinky volebních systémů: **reduktivní** (počet stran), **omezující** (vztahuje se na voliče)
- Duverger – vyhýbá se formalizaci kritérií pro určování počtu relevantních politických stran.
- Při výzkumech opomenuta důležitá proměnná – **dosavadní podoba stranického systému.** Rozlišení podle **strukturace**. Silně strukturované stranické systémy – (voliči se silně identifikují s určitým politickým proudem/stranou)
 - *Znakem strukturovanosti stranického systému je zejména ochota voličů identifikovat se s „abstraktní představou politické strany“, typická v zemích s vysokou gramotností pro období, v němž strany honorační byly vystřídány stranami masovými. (CHYTILEK – ŠEDO – LEBEDA – ČALLOUD: Volební systémy. Praha 2009, s. 56.)*

Giovanni Sartori

- Sartori pro odlišení stranických systémů – vymezuje dvě kategorie – počet stran, ale zde je dělí ještě na relevantní a nerelevantní, druhou kategorií je mechanismus systému, který závisí na stupni polarizace, stupni ideologické vzdálenosti jednotlivých stran.
- Vypuštění stran, které nemají na fungování politického systému vliv.
- 2 kritéria relevance
 - 1. Koaliční potenciál (někdy uváděný jako vládní), nebo
 - 2. Vyděračský potenciál („Blackmail Potential“).

Sartori – soutěživé stranické systémy:

- **Bipartizmus,**
- **umírněný pluralizmus,**
- **polarizovaný pluralizmus,**
- **system predominantní strany (převládající strany),**
- **atomizovaný stranický systém**

Nesoutěživé systémy

- **System jedné strany** – existuje a je v rámci systému povolena pouze jedna jediná strany – ale i zde jsou i podtypy, které jsou definovány na základě míry a intenzity ideologie. Sartori definuje 3 podtypy jedné strany:
 - systém totalitní strany
 - systém autoritářské strany
 - systém pragmatické strany.

Nesoutěživé systémy

- **System s hegemonickou stranou**
- **Ideologicko-hegemonická strana**
- **Pragmaticko-hegemonická strana**